

สถิติธรรมเนียบต่าง ๆ ภาคที่ ๒๒

พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมสอน สวัสดิ์ทิกุล ณอยุธยา

พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
TU DC

16/07/2564

คำนำ

เสวกโท พระเจริญโภคสมบัติ (พุฒ บิรมย์บุตร) มาแจ้งความ
ยังราชบัณฑิตยสภาว่า นางลุ่ม ราชนิชิพิมต มารดา กับหม่อมมณีว สุธวัชต์ดิ
ณอยุธยา ธิดา จะทำการปลงศพ หม่อมลุ่ม สุธวัชต์ดิ ในพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระดมมตอมรพันธุ์ ผู้เป็นพี่และเป็นย่า ใครจะพิมพ์
หนังสือเป็นของถวายและจ่ายแจกเป็นที่ระลึกในเวดาคำมาปนกิจสักเรื่อง ๓
ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือและจัดการพิมพ์ให้ ข้าพเจ้าเป็นผู้
เลือกเห็นว่า ไม่มีหนังสืออะไรจะเหมาะกว่าพระนิพนธ์ของกรมพระดมมต
อมรพันธุ์ แต่พระนิพนธ์ของท่านมีมากมายหลายอย่าง จะรวบรวมพิมพ์
ให้หมดก็เกินศรัทธาของเจ้าภาพผู้ต้องการ จึงได้ ใ้ค้นหาเรื่องในหนังสือ
วชิรญาณคดีเขาแต่ที่เห็นว่าเหมาะจะเป็นชุดเดียวกันได้ มาพิมพ์ในเล่ม
เล่มนี้ เรียกรวมว่า ตทชกรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ ๒๒ มี ๕ เรื่องด้วยกัน
คือเรื่องที่ ๑ ว่าด้วยประเพณีการบวชนาค ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณ
วิเศษ เมื่อปีชวด พ. ศ. ๒๔๓๓ เรื่องที่ ๒ ว่าด้วยขนชาติกะเหรี่ยงที่เมือง
ไทรโยค ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณวิเศษ เมื่อปีฉลู พ. ศ. ๒๔๓๒
เรื่องที่ ๓ ว่าด้วยงานนักขัตฤกษ์ของชาวฮินดู ทรงแต่งลงในหนังสือ
วชิรญาณวิเศษ เมื่อปีมะเมีย พ. ศ. ๒๔๓๗ เรื่องที่ ๔ ว่าด้วยความสูง
ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณปีใหม่ เมื่อปีมะโรง พ. ศ. ๒๔๓๕

มีขอความที่ควรจะชี้แจงไว้ในตอนออกสักหน่อยหนึ่งว่า ตทชกรรมนิยม
ที่กล่าวในเล่มนี้ ว่าด้วยประเพณีที่ประพฤติกันมาแต่ก่อน และยังคง

ประพาศิกนอยบั้งในเวลาเมื่อแต่งหนังสือ ถาดก็ส่งมาช้านานแล้ว ยิ่ง
ตกมาถึงเวลาพิมพ์สมุดเล่มนี้นักยงจะห่างเข้า ขอให้ท่านผู้อ่านถือเอาเพียง
เป็นความรู้ ในทาง โบราณคดี

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพ
งานศพน้อมต่อชน ด้วงศ์กุด ฌชยชยา ได้บำเพ็ญเป็นบิ คทานมัยฮาศัย
กุดดุมบุดคตเบนนทตง ขอผลอนนจงสำเร็จวิบากสุขแก่ผู้มีรณตามควรแก่
ฐานะเทอญ

ดํ ๑๖ ๑๗๗๑๗๗

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ. ศ. ๒๔๗๒

สำนักหอสมุด

ประเพณีบวชนาค

การบวชนาคคนหนึ่งของมมาชานาน เนื่องมาจากพุทศกถ เป็นกิจ
ฝ่ายพระพุทศเจ้าตำสนา และการทเวียกว่านาคน เมือจะคิดคั้นคู้ว่ามาจาก
อะไร เหตุใดจึงเรียกว่านาค ก็จะมีต้นนิษฐานได้ดองอย่าง ๆ หนึ่ง มีนทาน
เล่า ๆ กันมาอ้างว่าเป็นคำเทศน์ว่า เมือครั้งพระพุทศเจ้ายังดำรงพระชนม์
อยู่นั้น มีพระยานาคแปลงเป็นมนุษย์ มาปดอมบวชเป็นภิกษุในพระพุทศ
เจ้าตำสนา และวิสัยนาคนนั้นถึงจะแปลงตัวเป็นอะไร ๆ ก็ได้ ถ้าเวदानอนหลับ
แล้ว ร่างกายกลับเป็นนาคตามเพศเดิม และพระยานาคที่มากปดอมบวชน
เวदानอนหลับก็กลับกลายเป็นนาคไป แต่ห้ามผู้ใดเห็นไม่ จึงได้บวชอยู่
ชานาน อยู่มาวันหนึ่งเวดาพระยานาคที่ปดอมบวชนนั้น นอนหลับกาย
กลับเป็นนาคตามธรรมชาติ มีพระภิกษุไปเห็นเข้า จึงนำความไปกราบทูล
พระพุทศเจ้า ครั้นพระภิกษุทเป็นนาคคนนมาเฝ้า จึงรับตั้งถาม ภิกษุนั้น
ก็กราบทูลตามความจริงว่าตนเป็นนาค มีศรัทธาอยากจะบวชจึงได้แปลง
เป็นมนุษย์มาบวช พระพุทศเจ้าดำรัสว่าดีแล้ว ตรัสชวนให้วิสัยทจะบวชใน
พระเจ้าตำสนา ดำรัสตั้งนแล้ว ก็โปรดให้พระภิกษุนั้น ออกจากเพศบรรพชิต
กลับเป็นนาคตามเดิม พระยานาคมีความอาตยมากจึงกราบทูลว่า ถึงจะ
ไม่ได้บวชอยู่ต่อไปก็ตามแต่เจ้าตำสนา แต่ขอฝากชื่อไว้ ถ้าผู้ใดจะบวชแล้ว
ขอให้เรียกชื่อนาคเดี่ยก่อนให้เต็มอไป พระพุทศเจ้าทรงรับตามคำพระยา
นาคแล้ว พระยานาคก็กลับไปยังพิภพของตน ตั้งแต่นั้นมาพระพุทศเจ้า

จึงได้ตั้งกรรมเนียมไว้ ว่าถ้าผู้ใดจะบวชให้ชื่อนาคเล็กก่อนแล้วจึงบวช
 จึงเป็นกรรมเนียมเรียกผู้ที่จะบวชว่านาคสืบมาจนบัดนี้ และนทานนเป็น
 แต่เดิกันมาว่าเป็นคำเทศน์นา แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่เคยได้ฟังพระเทศน์ และ
 ไม่เคยได้เห็นหนังสือในเรื่องนี้เลย มีเรื่องทศตายุคตั้งอยู่เรื่องหนึ่ง แต่
 นทานนเอรกับตนาคทัมในกรรมบท เป็นเรื่องว่าด้วยพระยานาคศรัทธาใน
 พระพุทธศาสนา แต่ความก็ไม่เหมือนกันไม่ถึงกับมาบวช เป็นแต่ถึง
 สวรรณเท่านั้น แต่เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าเป็นผู้สัดบกรรมเทศน์นาอันยจึงไม่เคย
 ได้ฟังพระเทศน์ในเรื่องนี้ และเป็นผู้ดูหนังสืออันน้อย จึงไม่พบนิทานเรื่องนี้
 หรืออย่างไรก็ไม่ทราบ (๓)

อีกอย่างหนึ่งในตำราบวชนาค ยกอุทาหรณ์ที่จะสวดอุทิตนให้
 คำว่า นาคาค คือนาค เป็นชื่อผู้บวช จะคิดไปว่าเป็นด้วยพระพุทธเจ้าทรง
 บัญญัติให้ใช้ช้อย่างนตามคำพระยานาคทตขอไว้ ก็จะได้คิดไปได้ แต่เห็นว่า
 ในวิธบรรพชาอุปสัมปทา ทัมในคัมภีร์มหาวรรคนนั้น ก็ห้ามนาคาคไม่
 จึงเห็นว่าจะเป็นที่านพระเถระองค์ใดองค์หนึ่งตั้งตำราชนไว้ สำหรับที่องบ้น
 โดยง่าย ที่วางชื่อว่านาคาคนนักโดยชนปากเจนใจในช้อยัน หรืออาศัย
 เหตุใดเหตุหนึ่ง แต่คงจะไม่ใช้เรื่องพระยานาคปลอมบวช เมอวางเป็น

(๓) เมอรวมพิมพ์คภวณได้ ให้คนหาเรื่องตามททรงเตาไว้น พบ
 ในมหาชนนชกคัมภีร์มหาวรรค มีเรื่องเพียงพระพุทธเจ้าให้พระยานาคออก
 จากเพศบรรพชิต แต่ขอทว่าพระยานาคปลากช้อยัน 1๕๑7/256๔
 ถกหาไม่ได้กถาวถง น่าจะเป็นช้อย่างทรงอธิบายต่อตงมา

ตำราใจดวงกเป็นแบบเรียกกันสืบมา การที่เรียกคนที่จะบวชว่านาค อาศัย
เหตุสุดอย่างเช่นว่ามานี้

จะกล่าวถึงความประสงค์ ของการที่บวชนาคต่อไป ความประสงค์
เดิมเมื่อแรกเกิดการบวชขึ้นแต่ครั้งพระพุทธเจ้านั้น ก็ประสงค์เพื่อจะกระทำ
ให้ ถึงพระอรหันต์ผลพ้นจากกองกิเลสกองทุกข์ทั้งปวง คือเมื่อบวชแล้ว
ต้องดำรงมคฺฉิมตระกิตเตศฺหยาบ และเจริญสมาธิมคฺฉินวณหา เกิดปัญญา
ได้บรรลุมรรคผลจนถึงที่สุดกิจของการบวชคือพระอรหันต์ ส่วนผู้ ที่พยายาม
ไปไม่สมประสงค์ ต้นอุสาห์ทำไปไม่ตลอดก็สึกออกมาเดี่ยกม ครั้นพุทธกาล
ล่วงมานานผู้ ที่จะพยายามให้ ถึงที่สุดกิจบรรพชิตนคนไม่มีใครมี และผู้ ที่
จะรู้ ที่สุดกิจแห่งบรรพชิตนคนกนอยดง ก็เห็นแควงดอย่างต่ำ ๆ ลงมา ผู้ที่
ต้นตานคิดเห็นว่าการบวชเป็นการตั้งบระงับกายวาจาใจ ปราศจากความ
กงวดเคือตรอนรำคาญ ไม่ต้องรับภาระอันหนัก ก็บวชอยู่ได้ โดยมาก
เมื่อศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะก็ไตร่ตราบธรรมแฉะแฉะปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตน
โดยประการต่าง ๆ ตามสมควร ฝ่ายผู้ ที่ต้นตานหยาบเห็นว่าบวชอยู่ไม่
ต้องทำกรงาน ประกอบด้วยลาภสักการ โดคามิสักก็บวชอยู่ได้ โดยมาก
เหมือนกัน แฉะเมื่อสืบมาอีกชนหนึ่งนั้น รู้ตน ๆ แต่เพียงว่าบวชได้บุญ
เมื่อมีศรัทธาอยากได้บุญก็บวชแฉะแฉะประพฤติตนตามธรรมวินัย บางพวก
ก็ไม่มีศรัทธา แต่ชตบิตามารดาญาติพี่น้องไม่ได้ ก็บวชไปตามธรรมเนียม
บางที่ก็ประพฤติต บางที่ก็ประพฤติชว ตามต้นตานแฉะอศัยาศัยของคน
การบวชนาคคนน ^{UDC} ผู้ ที่จะบวชจะมีความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ถึงมิใช่ประสงค์พระอรหันต์ผลกิต ถ้าจิตคเป็นกุศตจิตตประกอบด้วยศรัทธา

แล้ว เมื่อบวชเข้าคงจะประพฤติแต่การที่ดี และปฏิบัติตามธรรมวินัย
 ก็จะได้รับผลตามสมควร ทั้งแต่อย่างสูงลงมาจนอย่างต่ำ คือเมื่อบวช
 เขวแล้วก็จะไต่เต้าเรียนธรรมวินัยพุทธวจนะบังเกิดความรู้อย่าง ความศรัทธา
 แก่กล้าขึ้น ก็จะได้บรรลุผลอย่างสูง คือ โสภโศภธรรมได้บ้างดอกกระมัง
 ถ้าไม่บรรลุผลเช่นนั้นก็จะเป็นผู้มันในพระรัตนไตร ประพฤติกายวาจาใจ
 เรียบร้อยละบาปฆ่าเพื่อบุญ ดังบ่งชี้จากความเดือดร้อนรำคาญ ห่างจาก
 ความกังวลขุ่นข้องหมองใจ ถ้าไม่เช่นนั้นนั้นก็ใคร่ขอขมากรรมบาปบุญ
 คุณโทษ ถึงจะสักหาออกมาก็คงจะเป็นคนใจดีประพฤติดี ห่างจาก
 ความเป็นพาลสันดานทุจริต และใคร่วิชชาmäßโยกัย คือเดชะหนึ่งคือ
 เป็นคน เป็นทางเดียวซึ่งพอโดยชอบกรรมดีไป การที่บวชนั้นถึงแม้ว่าจะ
 ไม่ประสงค์ต่อพระอรหันตผลก็ดี ก็ยังเป็นคุณเป็นประโยชน์เป็นอันมาก
 เพราะเป็นหนทางที่จะได้รับผลอันดีโดยประการต่าง ๆ สูงและต่ำมากและ
 น้อย ดังเห็นว่ามาแล้วจะว่าไม่มีคุณนั้นไม่ถูกเลย แต่คนที่บวชเพื่อตลา
 สักการโศกามิส หรือบวชด้วยความจำใจไม่มีศรัทธาเลยเหตานั้น ได้ผลน้อย
 นกหรือไม่มีผลเลย บางทีก็กลับเป็นโทษไม่ควรจะสรรเสริญเลย ไม่นับว่า
 เป็นความประสงค์ของการบวช เว้นแต่ผู้นั้นจะกลับมีศรัทธาประพฤติตนดีได้
 จึงกลับเป็นคุณได้

วิธปฏิบัติบวชนั้น แต่เดิมเมื่อแรกเกิดชนครังพระพุทธเจ้าบวชด้วย
 เอหิภิกขุ แล้วต่อมาบวชด้วยรับสรณคมนั้น ภายหลังบวชด้วยญัตติจตุ
 ศกกรรมซึ่งใช้ตลอดมาจนกาลบัดนี้ แต่การที่บวชกันอย่างไรในวิธสาม
 อย่างนี้ จะกล่าวในท่อนที่จะยกยาวอนัก

ชอกกล่าวแต่พธมายชาวบ้าน ที่ไซกนอยู่ในทุกวันนี้ คือ เมื่อแรก
 จะบวชนั้นผู้ที่จะบวชต้องมีดอกไม้รูปเทียน เทียนขอตาญาติพี่น้องและ
 ผู้หนักผู้ใหญ่ ซึ่งเบ็นทพงทนบถอ นับว่าเป็นการแต่งความเคารพนับถือ
 แลวเริ่มการบวช คือก่อนวันที่จะบวชวันหนึ่งนั้นในเวลาเย็นมีการทำขวัญ
 ถ้าเป็นเจ้านายจะทรงผนวชเรียกว่าเป็นนาคหลวง มีการส้มโภชในพระราช
 มณเฑียรสถานองค์ใดองค์หนึ่ง รุ่งขึ้นไปทรงผนวชในวัดพระศรีรัตน
 ศาลัคาราม มีการแห่บ้างไม่แห่บ้าง บางที่ราชการโปรดให้บวชเป็นการ
 พิเศษเป็นนาคหลวงก็มี การบวชนาคหลวงของดไว้

จะชอกกล่าวแต่นาคราชวรี การทำขวัญนั้นตัวผู้ที่จะบวช ซึ่งเรียกว่า
 เจ้านาคนั้น โคนผม โคนหนวด แต่ในเวลาเย็นแล้วแต่งตัวนุ่งเชียรนับ
 สวมเสื้อครุยห่มเฉียงมาข้างหนึ่ง สอดแหวนคาดเข็มขัด มานั่งในเคหสถาน
 ที่จะทำขวัญ มีบายศรีและแว่นเวียนเทียน พวงญาติพี่น้องมิตรดีหาย
 มานั่งดอมพร้อมกัน ครยบาตรและเครื่องบริวารเครื่องสักการทงปวง ก็
 มาตั้งในที่ทำขวัญด้วย แลวมีอาจารย์ ผู้มีเสียงอันไพเราะมาว่าทำขวัญ
 เป็นทำนอง เหมือนเทศน์นามหาชาติให้ตายตาหายเห็ด เมื่อจบตาแล้ว
 ตชของหุ่ยให้ แลวว่าต่อไป

เมื่อจบแล้วเบคแว่นเวียนเทียน ผู้ทวาทาขวัญนั้นเบคแว่นเองบ้าง
 พรหมณเบคแว่นบ้าง ประโคมพิณพาทยเวียนเทียนทำขวัญเจ้านาค ใน
 เวลาเย็นวันทำขวัญนั้นบางแห่งก็มี กระบองมวยปล่าเป็นการฉลองบ้าง
 ไม่มีบ้าง และบางแห่งที่เมีทำขวัญเดยก็มเบนอนมาก ที่เมีทำเพราะความ
 ขัดสัน ไม่สามารถจะทำกาใหญ่ได้ก็มี ที่มกาดงพอจะทำได้ แต่ไม่ชอบ

การเอ็กเกริกไม้ทากม ครนเวตาารุงชนเมินวณฑจะบวชนน ญาตพนอง
 หรือผู้เบินใหญ่ซึ่งเบินเจาของนาคนน จักการที่จะเห่นาคไปวัด กระทบ
 เห่นนกมตาง ๆ กน เห่นอที่จะพรวณาให้ละเอียตได้ จะยกตัวอย่าง
 แดทเห่นอยู่โดยชุกชุนน ค้อมมีแตรวงอย่างฝรั่ง แดคนเบ่าไมโครแด่ง
 เบินทหาร แด่งค้วนุงผ้าลวมเลื่อ โดยกรรมตาเลี่ยมมาก บางทกไม่มีแตร
 และของไทยกรรมที่จะถวายพระสงฆ์ตาง ๆ นน กมกจะให้คนถือเดรดของ
 แถวเห่นไป บางทอย่างแ่งแ่งถึงกับถวายตวยพระทงหตบาศทงหมด
 ใช้คนชมาถอตวยเรียงล่องแถวตงนกม และมีพวงกระบี่กระบองมาก ๆ
 ตงเกาคนล็บคนหรือล็บห้าคนล็บหกคน ถอกระบองคองทำทำตางตาง ๆ
 ตวมแด่จะล้าแ่งฤทธิไปได้ ในเวตาเดรดกระทบเห่นไปนน แดยังมีเควของ
 เถ่นล้าคเบืออีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการเห่นาคจะเว่นไม่ได้เลย ถึงเม่วาเบิน
 การเห่นอย่างแถวที่สุด จะไม่มีเควของเห่นอย่างอนเดย ก็คงยังมีตงนอยล่อง
 หนึ่งไม่ขาดไปได้เลย ตั้งที่ล้าคฤทวานคอเถดเทง พวกเถดเทงนนม
 กตองยาวล้ามใบหรือล้าใบ และมีฉาบมีฆองกับมีคนตกรับมาก ๆ คน
 ตะพายกตองนนแ่งค้วตามปกตบบาง แ่งเบินคตกลถึงเขยนหน้าเขยนคา
 กมบาง เวตาคนนทาทาทาทางเบินคตกลตาง ๆ จะให้เบินการชบช้นการประ
 หตาด กตองนนคควยมอบาง เหาศอกกระตุงบาง บางที่ล็บท่าเหมาอย่าง
 อุกฤษฐูเขวตงนอนกลตไป แถวตูกชนยนคตอไปอกกม เถดเทงนน
 มก้อยตรงหน้าเจานาค การเห่นาคนถาไมมเถดเทงแถว คนคูกเออบจะ
 ไม้รู้ล้าว่าเห่นาค แด่ค้วเจานาคนนแ่งค้วนุงเยียรบบบางยกบาง ลวม
 เลื่อศรุษกับเนอ ๆ ชนเดยวบาง มเลื่อชบในบาง คาคเขมชตลลอดแถวน

ล้อมชฎาพอกบ้าง ชฎาเป็นศีรษะนาคบ้าง ตามแต่จะหาได้ อย่างต่ำที่สุด
 จนไม่มีอันใดล้อมศีรษะก็มี พาหนะที่เข้าไปนินชมาเบนพน ชมาเทศบ้างรถบ้าง
 เป็นการพิเศษ ที่อย่างแถวที่ตัดเคียวไปก็มี และถ้าเจ้านาคชมาแถว ผาตรี
 และบาตร ที่จะบวชนั้น ก็มีคนถือไปบนหลังมาด้วย ผาตรีที่จะถวาย
 พระอุปัชฌาย์และคู่สวดนั้น ก็ไปบนหลังมาโดยชุกชุม ผาตรีและบาตร
 ที่ไปบนหลังมากคิดว่าเจ้านาคกตยอम्मกตกน กตตนั้นใช้พระกตตเจ้านาย
 ตามแต่จะหาได้มากและน้อย ถ้าหาได้อย่างน้อยที่สุดก็เพียงเจ้านาคกน
 คนเดียวก็มี พระกตตเจ้านายนี้ โดยปกติคนที่มิใช่เจ้านาคเป็นขอห้ามไซ้กน
 ไม่ได้ แต่คนที่จะบวชนาคกนก็ได้ ไม่ขอห้าม เทียนและกรวยที่จะถวาย
 พระอุปัชฌาย์และคู่สวดนั้น มักให้คนถือเคียวหน้าไตรยและบาตรบ้าง หน้า
 เจ้านาคบ้าง ชมาไปบ้าง คนถือบนถาอย่างคไซ้เต็กแต่งสวมเกยวมนวม
 ถาอย่างต่ำตงมากแต่งสวมตามธรรมดา ข้างหลังเจ้านาคตงไป ก็มเคียว
 ไทยธรรมที่จะถวายเจ้านาคเองบ้าง ถวายพระนั่งหัตถบาตรบ้าง พวงญาติ
 ฟันของมิตรสหายตามไปข้างหลังบ้าง ที่เป็นคนมีวาสนากชรชมาตามไป
 ข้างหลังบ้าง กระบวนเห็นนเห็นไปจากบ้านไปยังวัดที่จะบวชนั้น แต่มักเคียว
 อ้อมค้อมไปมาก ถึงทางที่ไปจากบ้านถึงวัดเป็นทางไกลก็ไม่เคียวไปตาม
 ทางนั้น เพราะจะไม่ได้ดำแดงการที่เห็นให้เป็นการเอิกเกริก จึงต้องเคียวอ้อม
 ให้ทางแห่ยาวชน เมื่อถึงวัดแล้วเจ้านาคตงจากมาเข้าไปในวัด พวกเกิดเทิง
 มายนตเกิดเทิงขวางหน้าเจ้านาคอยู่ไม่ให้เข้าวัด สัมมุติก็นวเป็นพระยามาร
 มาผจญ (บางที่จะเห็นสำคัญของเกิดเทิง ตรงชอน จึงชอบมในการบวช
 นาคกเป็นได้) เจ้านาคต้องให้เงินแก่พวกเกิดเทิงนั้น แล้วจึงปล่อยให้

เข้าไป เมื่อเขาวัดแควบางแห่งกมทงอรุทงเงินเป็นทานบ้าง บางแห่งก็ไม่มี
แควเจ้านาคแต่งศวลตเสื่อครุยตงเฉียงป่า ถอดเครื่องสวมศีรษะออก
แควจุคชูปเทียบบุษชาติมาที่หน้าพระอุโบสถ

การที่บุษชาติมานจะหมายเอาความอย่างไร ครองไม่เห็นความ และ
ไม่ได้เค้าวามตเคิมจะมีมาอย่างไร เป็นแต่ทำตามกันมา จะว่าบุษชาติพระ
รัตนตรัยก็ไม่แท้ เพราะส่วนที่บุษชาติพระรัตนตรัย ก็จะมีบุษชาติในพระอุโบสถ
นั้นแล้ว จะว่าบุษชาติพระเป็นเจ้าหรือผู้สร้างเทพารักษ์ก็ไม่เป็น เพราะเจ้านาค
นับว่าเป็นผู้ศรัทธาต่อพระรัตนตรัยแล้ว จะไปหาส่วนอื่นอะไร จึง
ตกดงสันนิษฐานว่าบุษชาติพระรัตนตรัยนั้นเอง เป็นแต่ผิดที่เท่านั้น การที่
บุษชาติไม่เป็นการเสียหายอันใด เป็นแต่ให้ตจตบุษชาติพระรัตนตรัยแล้ว
ถึงจะมีบุษชาติไหนกันนับว่าเป็นอันบุษชาติได้ ถึงแม้ว่าจะไปบุษชาติในพระอุโบสถอีก
จะเป็นต้องทำไปก็ไม่เป็นไร ยิ่งบุษชาติมากยิ่งดี ครั้นบุษชาติมาแล้ว มีคา
มารดาญาติพี่น้องเจ้านาคเฝ้าประทักษณ เวียนรอบพระอุโบสถสามรอบ
บ้างรอบหนึ่งบ้าง แต่นาคหตวงก็ไม่มีการบุษชาติมาและไม่มีประทักษณเดย
เมื่อประทักษณเสร็จแล้ว ผู้ทจจหนักเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถ มีแต่
ดงช พิณพาทย์กลองแขกประ โคม แตรดงช นในการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การ
หตวงและไมเื่องด้วยพระรัตนตรัยแล้ว ย่อมเป็นที่ห้ามไม่ให้ใคร
และไม่มีชของผู้ใดด้วย มีแต่ชของหตวงแห่งเดียว แต่การบวชนาคนเกยว
ด้วยพระรัตนตรัย จึงใช่ ไต ไม่มชอห้าม และการเห็นนาคกบการประ โคม
แตรดงช พิณพาทย์ น บางแห่งถึงเจ้านาคจะเป็นผู้ มอานาจและทวิพย

ดัมบัตก่าตังพาหนะมากที่ไมทำกม เป็นแต่พาเจ้านาคไปวัดแล้วไปบวชกัน
เจียบ ๆ เหตุที่ไม่ทำนั้นเพราะเจ้าของนาคไม่ชอบการเอิกเกริกบ้าง บางที่
ท่านเจ้าอาวาสที่นาคจะไปบวชนั้น ไม่ชอบในการที่จะมีแห่แต่ละประ โคม
แตรดั่งข พิณพาทย์ ถึงเจ้าของนาคจะชอบการเอิกเกริกก็ต่อของผู้นั้นตาม
อัธยาศัยของท่านเจ้าอาวาส ไม่อาจที่จะมีการเอิกเกริกได้

เมื่อเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถแล้ว ก็ไปจุดเทียนบูชาพระ เทียนที่
บูชาพระนเบนของที่เลี้ยงทายกตาย ๆ อยู่ ว่าถ้าเจ้านาคบักเทียนตรงแล้ว
บวชทนอยู่ได้นาน ถ้าบักเทียนเอนแล้วบวชไม่ทน ยิ่งเอนมากยิ่งไม่ทนมาก
การนบกเป็นแต่กต่างกนสืบ ๆ มา ไม่เคยได้สอบสวน เมื่อบูชาพระแล้ว
มานงยังทศวร พวกญาติพี่น้องและมิตรดีหายของเจ้านาคเอง หรือของ
ผู้เป็นเจ้าของนาค ก็เข้าไปประชุมพร้อมกันแน่นอยู่ในโบสถ์ ถ้าเจ้าของ
นาคเป็นผู้มอานาจมาก การที่นั่งตักกนภเป็นการเรยบรอย ถ้าเจ้าของนาค
มีอานาจน้อยก็มักจะโกธาทล คือพวกที่มาช่วยนงกนงเรยรายไม่เป็นหมู่
เป็นเหล่า ยิ่งรวมกันหตายนาคหตายเจ้าของเขา ก็ยงวุ่นวายเกดฮนกดน
ปะปนกัน ทงคัชยวดกเขามาพดุ่มพด้ามดูอยู่ในโบสถ์ ถ้าวุ่นวายฮฮฮฮ
กนนภ ท่านพระสงฆ์เจ้าอาวาสมักถูกขนยนตูกรวดไปโดยรอบ เพื่อจะห้าม
ปรามให้เรยบรอยมให้วุ่นวาย เมื่อการนั่งตักเบนททางเรยบรอยแล้ว ผู้
เป็นเจ้าของนาค จึงหยิบผ้าศรยสั่งให้เจ้านาค ผ้าศรยที่จะบวชนั้นมักม
คอกไม้ศรย ผู้ใดใครงไมตามรูปผ้าศรย มีอุบะห้อยรอบคดุ่มผ้าศรยอยู่

เมื่อจะส่งผ้าทอให้เจ้านาคนน เขาตอกไม้ออกทางซ้าย เจ้านาคจึงถือเอา
 ผ้าทอนั้นเข้าไปในท่ามกลางตั้งขอบรรพชา วิธขอนั้นตามตททททททท
 ยุติกันกายและมหานกาย คือมยนวนทาบ้างไม่ได้ ยนบ้าง ทำนองนั้นชาน
 อย่างไฟเราะก็มี อย่างมคชกมี ว่ากนเป็นพูดตามธรรมดากมี ที่ชานได้
 เรียบร้อยก็มี ที่ประหม่าเตียงสั้นไปบ้าง เตียงเบาไปบ้างก็มี มักประหม่า
 กันลัดยมาก ด้วยเวลาพระตั้งมีประชุมพร้อมกันย่อมมีสังฆานาเป็นที่เกรง
 ขามมาก ถึงผู้ ที่ชานนาคนนจะรู้ว่าพระตั้งมีไม่ทำอะไรเลย ในการที่
 จะพลงพลาดไปก็ดี ก็ยังมีความครนความลัดทกต์เทนอยู่ด้วยอำนาจสังฆาตั้งมี
 บางทศ ทบวงไม่ได้เรียนชานนาคเลย พระตั้งมีของสอนให้วาไปทีละคำ
 ล่องคำในเวลาชานนาคเมือขอบรรพชาแล้วออกมาห่มผ้า ถ้าเป็นนาคหลวง
 ราชบัณฑิตยห่มให้ ถ้าเป็นนาคชาวบ้าน พวกพี่น้องพวกพ้องที่เคยบวช
 มาแล้วจุกจุกชานนาคห่มผ้า ก็เขาช่วยห่มให้ โดยเรียบร้อยก็มี เจ้านาค
 ห่มได้เองเพราะเคยบวชเป็นสามเณรมาแต่ก่อน หรือเคยเห็นเคยตั้งเกตุ
 มาห่มได้ โดยเรียบร้อยก็มี บางทศห่มกันไม่ค่อยถูก คนที่ช่วยห่มทำแต่
 ทำทางเป็นคนที่เข้าใจในการห่มผ้า แต่เมือมาทำเขาจริงก็ทำไม่ถูก เงอะงะ
 งุ่มง่ามรุง ๆ รัง ๆ ไป จนพระตั้งมีของตูกมาช่วยห่มก็มีโดยมาก เมือ
 เวลาห่มชานนาคประ โคมด้วย แต่ถาเป็นนาคหลวงไม่ประ โคม ครั้นห่มผ้า
 เสร็จแล้ว ก็เขาไปขอศีลที่ท้ายอาคันตั้งมี ท่านผู้จะเป็นกรรมวาจาออกมา
 หนึ่งให้ศีล ครนรบศีลเสร็จแล้วเขาไปขอนิสสัยต่อไป เมือจะขอนิสสัยน
 เจ้าชอนนาคเขาบาตรประเคนให้ก่อน แล้วจึงถือเขาไปขอนิสสัย ในบาตร

นั้นมักจะมียาติดอบเอาของบรรจุนั้น ในนั้น คือเครื่องรางต่าง ๆ และ
 ว่านไฟล เมื่อบวชแล้วถือกันว่าเครื่องรางนั้น เป็นของขลังชนเหมือนหนึ่ง
 ได้ปลุกเสก ส่วนว่านและไฟลนั้นก็เป็นเหมือนหนึ่งไฟลเค็กว่านเค็ก ไซ้มี
 คุณวิเศษแก้ โรคภัยต่าง ๆ ตามแต่จะนับถือกันไป เมื่อผู้บวชเข้าไปขอ
 นิสสัยในท่ามกลางสงฆ์แล้ว พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาให้ตะพาย
 บาตร แล้วบอกบาตรและจีวรและได้ออกมายืนห่างหัตถบาตร แล้วท่าน
 กรรมวาจาออกมาถาม กรรมวาจานั้นลวดของคเคียวบ้างสองของคบาง
 นาคที่จะบวชนั้นลวดที่คของคบางทีละคบ้าง ครั้นท่านกรรมวาจาออกมา
 ถามนอกแล้วกลับเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์แล้วลวดสงฆ์ และเรียกผู้ที่จะบวช
 เข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ ผู้บวชเข้าไปขออุปสัมปทา แล้วพระกรรมวาจา
 ลวดตัญญูตัญญูกรรมสำเร็จกิจอุปสัมปทา ในเมื่อเสร็จกิจอุปสัมปทาน
 คองตุเงาเหยียบชนนาควากัน เพราะพระพุทธรเจ้าบัญญัติให้กำหนดวันเวลา
 ที่บวชไว้ สำหรับเมื่อเวลาพบเพื่อนพรหมจรรย์ จะได้รู้พรรษาอายุ
 แก่อ่อน แต่ในกาลบัดนี้ใช้คณาพิกาเลียมมาก ที่ยังใช้ตามเดิมก็มี ที่ใช้ทั้งสอง
 อย่างก็มี แล้วพระกรรมวาจาองค์หนึ่งบอกอนุสาสน์ ผู้ที่จะบวชก็คน
 ก็ฟังพร้อมกัน บอกอนุสาสน์เสร็จแล้ว ผู้บวชถวายเครื่องสักการะแก่
 ท่านผู้บอกอนุสาสน์ อีกครั้งหนึ่ง เครื่องสักการะนั้นมเทยนอย่างหนึ่ง กรวย
 อย่างหนึ่งเป็นประธาน แต่การที่ท่านนมประเททต่าง ๆ เหลือที่จะพรรณนา
 จะว่าแต่จะทำได้ ของนาคหลวงใช้เทยนล้ฝังบค.ของทับฐานไม้กตั้ง ของ
 ราษฎรมเทยนล้ฝังเต็มเตก ๆ บ้าง เทยนไซ้บ้าง ๕-๖ เต็ม มัดเป็นกำคาด

ตายกระดาษทองอังกฤษ มีฉัตรทองอังกฤษปักยอด บักบนเชิงเทียนบ้าง
 บนปากขวดบ้าง ที่ใช้เทียนถวนกมี่ ใช้รูปกับเทียนกมี่ รูปนั้นเป็นรูป
 กระแจะ ใช้ประดับศาลตายทองอังกฤษเหมือนเทียน กรวยบนหน้าด้วย
 ใบตองเป็นเหมือนหนึ่งกระทงเดิม มีผ้าสีครอบทำด้วยใบตอง จับเป็น
 ชั้น ๆ ทำนองเหมือนบายศรี ในกระทงนั้นมีเมี่ยงใบคำหนึ่ง

เมี่ยงอย่างที่ทำกันนั้นเป็นของสำหรับกินเป็นอาหาร แต่ที่เขาใช้
 ในทนต์ูไม่สำหรับกินเลยเพราะนิคเดียวเท่านั้น ประการหนึ่งเวลาที่บวช
 มักจะบวชเพศแฉวจึงเห็นว่าไม่เป็นของควรกิน จะว่าเป็นของบูชาก็ดูไม่น่า
 บูชาด้วยเมี่ยงเลย เมื่อใคร่ครวญดูถึงเหตุที่จะใช้เมี่ยงนักพอจะนึกเดาไปได้
 คอวชนจะมาจากดาวก่อน ด้วยดาวข้างเขียงใหม่เขาใช้อมเมี่ยงกันทั้งเมือง
 เหมือนหนึ่งกันหมาก เขาจะใช้เมี่ยงอย่างนั้นถวายพระ เมี่ยงอย่างนั้น
 มีใบเมี่ยงหุ้มห่อซึ่งกระเทียมเกิดอ เห็นว่าเป็นยาชวีวิก กินในเวลาวิกาด
 ได้ จึงมาใช้ถวายไม่ผิด แต่เมี่ยงที่เราใช้นั้น เมี่ยงมะพร้าวไม่เป็นยา
 ชวีวิกเลย พระณินต้องเป็นวิกาต โภชน์ ถ้าจะใช้ ให้ถูกกับประเทศบ้านเมือง
 เราแล้ว ควรใช้หมากพุดเป็นการสมควร

แต่กรวยเมี่ยงนมถวยแถวรองเป็นฐาน ต่อมาบคนทำวิจิตรขึ้น
 ไม่ใคร่ใช้ ใบตอง ใช้กำบพดัมพดิง บางทีก็ใช้ดอกดาเจียก เมี่ยง
 ก็ไม่ใคร่มี กรวยอย่างนั้นนับว่าเมื่อกกรวยอย่างหนึ่ง ยังกรวยดอกไม
 ชิกษะนิตหนึ่งคู่กันกับกรวยทวามาแล้ว ใช้ดอกมะลิดอกพุทธรักษา ร้อย
 เป็นพวงมาโดยเถา ๕ ชั้นบาง ๓ ชั้นบางซ้อน ๆ กันแล้วมียอดพุ่มข้างปลาย

มถวยแกวรองเป็นฐาน กรวยคอกไม้หนักใช้กัน โดยมาก ตักการะ
 เหลานมตกษณคังว่ามาแต่จะรวมจัดเป็นประเภทกึ่งลงในด้อย่าง คือ
 เทียนอย่างหนึ่ง รูปอย่างหนึ่ง กรวยสองอย่าง บางทิมทั้งด้อย่าง
 บางทิมสามอย่าง คือยกรูปฤากรวยอย่างใดอย่างหนึ่งเดี่ยว บางทิม
 สองอย่าง ยกรูปกับกรวยเดี่ยวอย่างหนึ่ง เวลาที่จะถวายนั้นเป็นครั้ง
 คือเมื่อขอบรรพชาครั้งหนึ่ง ถวายแก่พระอุปัชฌาย์ เมื่อขอศีลครั้งหนึ่ง
 ถวายท่านกรรมวาจาผู้ให้ศีล เมื่อขอหนังสือขียนมกใช้เทียนตามธรรมดา
 ไม่ใคร่ประดับประดา เรียกกันว่าเทียนนิตสัย เวลาบอกอนุสาสน์แล้ว
 ถวายท่านผู้บอกอนุสาสน์ อีกครั้งหนึ่ง ถาพระอุปัชฌาย์บอกเองก็ไม่ต้อง
 ถวายซ้ำอีก แะยังเจาะของนาคอีกจำพวกหนึ่ง ทักใช้เทียนอุปัชฌาย์
 เป็นเทียนมัตรูปมัตรองพานแก้วแทนเทียนแะกรวยที่เข้ามาแต่อกม ตาม
 แต่ความประสงค์ของคนต่าง ๆ กัน

พรรณนาถึงเครื่องตักการะเพदनมานาน ฟังรู้ตัก จะชอยุติคไว้
 กตบถว่าถึงการบวชข้อไปอีก ครันถวายเครื่องตักการะแล้ว พระ
 ภิกษุที่บวชใหม่ถวายผ้าไตรข ไทยธรรม แก่พระอุปัชฌาย์พระกรรมวาจา
 แะพระสงฆ์ ทนงหิตถบาศทวณแล้วออกมารับของ ผู้มศกคแะมีอำนาจ
 ใหญ่ถวายก่อน แล้วพวกญาติพี่น้องมิตรสหายถวายข้อไป ของที่
 มาถวายกันนั้นมณัดบงจวรเบนพน ของอื่น ๆ มีบาง ครันรับของ
 เสร็จแล้ว พระอุปัชฌาย์ยะถา พระสงฆ์รับสัพพอนโมทนา พระที่
 บวชใหม่กวรคหน้า เป็นเสร็จการบวชกันเพียงน เมื่อเสร็จการแล้ว

ประ โคมอีกครึ่งหนึ่ง การต่อไปในเงาเงาของจะมิ่งงานฉลองต่อไป ก็มักมี
 กระบี่กระบอง ไซ้พวกทลอปดองเห่ไปบ้าง หามาใหม่บ้าง บางพวก
 ก็ไปส่งพระที่ภูแถวกลบบ้าน เป็นเสร็จการบวชนาคเท่านั้น
 เรื่องราวความมาน เป็นเรื่องทศวาพเจ้าได้เห็นด้วยตาเองบ้าง ได้ยิน
 คำคนอื่นเล่าบ้าง คงจะไม่หมดความทมหทเม่นอยู่ และการที่บวชน
 จะทำการเอิกเกริกฤาเป็นการเงียบ มีทำขวัญฤาไม่ทำ เห่ฤาไม่เห่
 เป็นต้น ก็ไม่เป็นการสำคัญอันใดในที่นี้จะคิดเทียบฤาสรรเสริญว่าขวัญฤาดี
 ผิดฤาถูก เพราะใครมีกำลังทุนรอนมากก็ทำ ไม่มีกำลังก็ไม่ทำ มีข้อ
 สำคัญอยู่แต่จิตตของผู้บวชและผู้เจ้าของนาค ถ้าประกอบด้วยกุศลจิตต์
 มีศรัทธาเป็นต้นอยู่แล้ว ก็คงจะมีสถานี่สั่งสั่งด้วยประการต่าง ๆ โดย
 ไม่สงสัยเลย ฯ

ว่าด้วยคนชาติกะเหรี่ยง แขวงเมืองไทรโยค

เมื่อข้าพเจ้าไปตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสถำนาน้อย เมืองกาญจนบุรี ในรัชกาล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ๓๒๕๐ นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าถามความเลียงชีพของพวกกะเหรี่ยงที่อยู่ในเมืองเหล่านั้น ข้าพเจ้าได้ไต่ถามและเขียนข้อความชนบทเกิด ๆ ถวายแล้ว ร่างหนังสือระบบนันทนาการอยู่พักมาปะเข้าในบัดนี้ พอจะจบเหมาะที่ได้เห็นหนังสือพิมพ์ชรัญยานิวเคศตงเรื่องชาวมาต่าง ๆ ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ เห็นเป็นเรื่องคล้าย ๆ กับเรื่องนี้ พอจะคิดต่อกันได้ จึงได้ส่งมาลงพิมพ์ไว้เป็นเรื่องเนื่องกันกับที่ได้ออกมาแล้ว

ความเลียงชีพ

พวกกะเหรี่ยงเป็นคนชาติหนึ่ง มีรูปพรรณร่างกายไม่ผิดกับไทยนัก ภาษาพูดก็เป็นภาษาอย่างหนึ่ง และย่อมจะรู้ภาษายาม ภาษารามัญด้วยแทบจะทั่วทุกคน มีอาการที่เลียงชีพและความประพฤติคล้ายกันหมด ในบรรดาที่เป็นพวกกะเหรี่ยงด้วยกัน ตามที่สอบถามได้ความดังต่อไปนี้

อาหาร

อาหารที่พวกกะเหรี่ยงบริโภคกัน มีเขาและผักเนอปลาท่าเหมือนของไทย เขานนไซท์หรืออาศัยน้ำฝนไม่ตอของมีนาซึ่งอย่างทไทยทำ เมื่อถึงระดุกก็เอาเขาไปหยอดในไร่ UDC 16/07/2564 เขานนก็ตงคนแตกใบออก เป็นแต่คอยระวงรึกษามให้สัตว์ทำอันตราย เมอมผลแตกก็เกยวเก็บทำเป็นพอน แล้ว

ฟาดไหววงซอมเป็นเขาดำ มีหนึ่งท่าแต่พอบริโภคนั้น ทชอชวยบางนน้อย
 ทเคยจ กับเขานนยงดีควบา คือเนอกวางแตะหมุบ่าเป็นคั้น แตะดีตัว
 ทตกจมมอชและหนุเป็นคั้น ไชทาเกลอชบงเบนพน ทตกเบ็ดปลาในแม่น้ำ
 ไตบางกไชยงบงแตะคตมเคมบาง หมกทาปลาร้างบาง เกตอแตะเยอเคยเบน
 ของตุกค้ำเอาชนมาชวย พริกแตะสรพผักต่าง ๆ เป็นของปลุกข้าง
 เกบตามบ่าบาง ผักไชเจือในแกงบาง จมหน้าพริกข้าง น้ำตาลไม้ใคร่จะ
 ไต ไช มีบางกเบนของชอดกค้ำ ผดไม้มแต่พกแพ่งแตะเผือกม้นเบนของ
 ปลุก ผดไม้มตุกค้ำบรททุกชนไปไม้ใคร่จะมี

แต่งกาย

กะเหรียงทเบนผู้ชายไชเกตุสมมวอย ตงมวอยไวคททายทอย ทเบนคคน
 เจ็บไชกคตเบนตอกกระทุม แตะโกนอยข้าง ทเบนเด็กไวเบียม้อยข้าง แต่
 น้อยคน เครื่องนุ่งห่มของผู้ชายไชเลื้อยาวคตเคยจปกับคตงมาจนถึงแขง
 ไม้คตงนุ่งผ้า ที่แต่งตามประเภทภาษาอื่น ๆ ก็มีโดยมาก คตนุ่งผ้าตาย
 ผ้าพน ผ้าโล้วรง ผ้าพะม่า กางเกงเจ๊ก สรวมเลื้อต่าง ๆ คตริษมะผ้าโพก
 ชอนมวอยเขาไว ในผ้าโพก ผู้หญิงแต่งคตงนุ่งผ้าเหมอนอย่างชั้น สรวมเลื้อ
 ประคัมประคตาวตลายวิจิตรต่าง ๆ ไวมมวอยหัวแต่กกตางมีผ้าพน นามัน
 ที่ทาฉมไชน้ำมันมะพร้าว ไม้ใคร่จะได้ทาเลื่อม เจาะหูคตทงหญิงทงชาย
 มีเครื่องประดับต่าง ๆ กัน เป็นเงินบ้างเป็นทองเหล็องบ้าง เป็นด็กหตาด
 แตะง้วน ๆ บ้าง เครื่องประดับคตทงหญิงทงชาย ไชตุกกับตุกเค้อย
 เบนสร้อยผกตงบ้างหอยย่อน ๆ บ้าง

16707/2564

ที่อยู่

เรือนที่พวกกะเหรี่ยงอยู่ เป็นเรือนเสาไม้แก่นบ้างไม้ไผ่บ้าง หลังคา
 มุงแฝกมุงคา ฝาขัดแตะบ้าง ฝาไม้ไผ่บ้าง มีระเบียบมีนอกชาน ครัวไฟ
 อยู่ในเรือน ที่นอนใช้เสื่อเป็นของช่อจากลูกคา ฟูกหมอนเป็นของทำไร่เอง
 ไร่ยัดสำตั้น เรือนหลังหนึ่งมักมเป็นยุงเขาด้วยอกห้องหนึ่งคางหาก เป็น
 เครื่องไม้ไผ่มุงแฝกเหมือนกับเรือนใหญ่

เครื่องยา

ยาที่สำหรับรักษาโรคต่าง ๆ นั้น มักถือตามบุ๋ยาทายายสืบมา ว่ายา
 อย่างนั้นแก่ โรคอย่างนั้น ผู้ที่จะเป็นแพทย์หมอรูตาหรับตำรานนั้นไม่มี มีแต่
 หมอผดุงครรภ์อยู่บ้าง เวลาคลอดลูกใช้ขี้ขี้ไฟ นอนกับพื้นเรือนไม้มีกระดาน
 รกของทารกนั้นใช้ลงกระบอกลงบ้าง เอาขนไวนค้ำคบไม้บ้าง โรคที่ต้อง
 รักษาพยาบาลกันอยู่นั้นคือ คุดขุดบุตรอย่าง ๓ ใช้จับอย่าง ๑ ถ้าเป็นโรค
 ที่จรมาน่ากไม่มีใครรู้จักรักษา ถ้าโรคถึงตายก็จำเป็นต้องตาย โรคบาดแผล
 ที่เป็นภายนอกตามผิวหนังนั้น เป็นต้นว่าโรคเรื้อนมะเร็งไม่มีใครเป็น
 โรคสำหรับบุรุษก็ไม่มี โรคที่กวดกันอย่างยิ่งคือ โรคฝีดาษอย่าง ๑ โรค
 ประจุนั้นเรียกว่าไข้พิษหรืออย่าง ๑ ถ้าเกิดขึ้นแล้วไม่มีทางที่จะรักษา ต้องให้
 ไปอยู่ที่ไกล ๆ หรือคนที่ไม่เจ็บต้องหนีไปเสีย ถ้าคนไหนหนักถึงร่างกาย
 อันแข็งแรง สามารถที่จะทนความไข้ ได้ก็หายได้บ้าง ที่เป็นคนทุพพลภาพก็ต้อง
 ตาย หมากพดูใช้กันกันจัดจนพันคำ ยาพ่นใช้ที่ เกิดจากยางกิ่งไม้ต่าง ๆ
 หมากใช้หมากส่งช่อจากลูกคา หมากที่ใส่ระลุ่มมอยู่บ้างแต่ช่อนั้นเป็นพ่น

พูดใช้ปลูกเขาเอง ปลูกใช้เผาเขาเองเป็นป็นชาว ยาต้มปลูกเองไม่มีใครจะ
 คุย ใช้ยัดกต้องส้มบ้าง มวนด้วยใบไม้ส้มบ้าง

ศาสนา

การศาสนาที่นับถือนั้นไม่เป็นหลักฐาน แต่ถ้าจะกล่าวโดยรวบยอด
 ต้องว่าถือพุทธศาสนา คือให้พระและได้อวชเรียนกันอยู่บ้าง ผู้ที่ได้อวช
 นั้นน้อยคน ดังไปบวชที่เมืองกาญจนบุรีบ้าง ที่โพธารามบ้าง และขอ
 ปฏิบัตินั้นไม่รู้อะไร ที่สุดจนศักดิ์หากไม่รู้จัก และถวดมนตร์ใดบ้าง ก็เป็น
 ภาษารามัญหรือภาษากระเหรี่ยง รู้ได้ว่าถวดมนตร์แต่ที่ชนตนว่า อุกาสะ
 คำเดียวเท่านั้น และถาดวงพระแปดคำตีห้าคำแล้ว ย่อมเว้นการงาน
 ทงปวงทุกสิ่งทุกอย่าง และการนับถือนี่ช่างนางไม่เจ้าป่าเจ้าตงกมอยู่บ้าง

การค้าขาย

สินค้าที่เป็นของทำขายมีแต่เมล็ดฝ้ายและขมมันซึ่งส่งนเป็นประธาน
 เป็นของเพาะปลูกขึ้นสำหรับขาย ของอื่นเป็นเครื่องหยุกเครื่องยาบ้าง
 เด็กน้อย ก็เป็นแต่ของชอบนกน การค้าขายในพวกกระเหรี่ยงด้วยกันไม่มีใคร
 จะมิ ใช้ค้าขายกับพวกตลกควทบรรทุกถ่อเยอเคยเป็นตนชนไป ตลกคว
 เหน็ดานนเมือ ชายของหมดแถวกเด ชอฝ้ายขมมันและของอื่นเด็กน้อยกตบมา
 มเรือตลกควจนตองเต็มอเนนคยมิได้ขาด

การปกครอง

ในหมู่บ้านหนึ่งมีผู้เป็นหัวหน้ามาตาแห่งต่าง ๆ ชนเมืองกาญจนบุรี
 มีถอยความอันใดชนผู้เป็นหัวหน้ากว่ากล่าวเปรียบเทียบ แต่ไม่มีใครจะมี
 ถอยความเลย เพราะบ้านหนึ่งกมคนน้อยเที่ยวกระจัดกระจายกันอยู่

ศิลปวิทยา

การช่างต่าง ๆ ในคนพวกนี้ ผู้ชายเป็นช่างทำเรือนและจักสานใน
 การไม้ต่าง ๆ ผู้หญิงทำการบนผ้ายทอหูกเย็บปักถักร้อย การช่างนอกจากนี้
 ไม่มีผู้ใดทำเป็น

ภาษาใช้สอย

ของที่คนพวกนี้ทำใช้เองนั้น คอย่ามอย่าง ๑ ใช้ทั่วไปแทบจะทุกคน
 กระบอกลไม้ทำเป็นเครื่องคักนาและทำเป็นกลักเก็บของต่าง ๆ กต่องหมาก
 ใช้กต่องพะมาโดยมาก เครื่องคักคอกหม้อไหเป็นต้น กับเครื่องเหล็กมมดพรา
 และลวดขวานเป็นต้น กับเครื่องทองเหลืองทองขาวเหลือง เป็นของตุ๊กคำ
 บรรทุกขึ้นไปขาย

นักขัตตฤกษ์ของชาวฮินดู

มกรสังกรานต์ ตกในวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนมาฆ (คือเดือน ๓)
กำหนดว่าพระอาทิตย์ขึ้นสู่ราศีมังกร ในระยะเวลาตั้งแต่ขึ้นถึงพระ
อาทิตย์เดิรจนทศเหินจนสุดทาง เรียกว่าอุตตรายณะ นับตั้งแต่นั้นต่อไป
พระอาทิตย์เดิรตรงทางใต้ถึงราศีมังกรซึ่งเป็นที่สุดทางใต้ เรียกว่าทักษณา
ยณะ ในระยะเวลาข้างต้นนับว่าเป็น โชคดี ข้างหลังเป็น โชคร้าย ในการ
นักขัตตฤกษ์มกรสังกรานต์ ชาวฮินดูทั้งหลายอาบน้ำชำระกายพร้อมด้วย
พวกพราหมณ์ และเอาเมล็ดงามาอุทิศ และเซอเซิญพวกพราหมณ์มา
เอาหม้ออันเต็มไปด้วยเมล็ดงาและของสิ่งอันมอญให้แก่พราหมณ์นั้น ชาว
ฮินดูทั้งหลายนุ่งห่มผ้าใหม่และตกแต่งเครื่องประดับ แล้วเอาเมล็ดงาติด
กับหน้าผากทราวยแจกจ่ายกัน

วสันตบุญจมี ตกภายในวันขึ้น ๕ ค่ำเดือนมาฆเป็นนักขัตตฤกษ์
แห่งฤดูวสันต

วิสาขบูชา ตกในวันขึ้น ๗ ค่ำเดือนมาฆ ว่าเป็นสมัยที่พระอาทิตย์
แรกขึ้น

ศิวราตรี (หรือศิวราตรี) ตกในวันแรก ๑๔ ค่ำเดือนมาฆ ชน
ทั้งหลายกระทำสักการบูชาพระอิศวรด้วยดอกไม้ต่าง ๆ ตลอดจนราตรี

โหด เป็นนักขัตตฤกษ์อุทิศต่อพระนารายณ์ ตกในวันขึ้นค่ำหนึ่ง
เดือนฆาตฤกษ์ (คือเดือน ๔) กระทำพิธีโพนชิงช้า และเอาแบ่งแดง

ไปรยปรายให้ถูกคนทั่วไป
วันนั้น

หนังสืออนุญาตต่าง ๆ มักจะอนุญาตใน

คุ่มี่ ปาทวา ตกในวันชนค้ำหนึ่งเดือนใจตระ (คือเดือน ๕)
ชนทั้งหลายเขาไปกระเพรามาบริ โภคเพื่อลืวิสต์วิสติ ในวันนั้นเป็นวันชน
ปีใหม่ ชนทั้งหลายกระทำสักการบูชาปฏิทินสำหรับปีนั้น

รามนวมี่ ตกในวันชน ๙ ค้ำเดือนใจตระ เป็นนักขัตตฤกษ์อุทิศ
ถวายพระรามจันทร์ (คือพระรามอวตาร) เป็นวันประสูติของพระรามนั้น
ในวันนั้นที่เมืองอโยธยา ชนทั้งหลายเชิญรูปพระรามองค์เล็ก ๆ ลงในเปด
แล้วกระทำสักการบูชา และเอาเบ็งแดงซึ่งเรียกว่า คุลาต ไปรยปราย
ลงด้วย

วทะ ลวิตฤ ตกในวันชน ๑๕ ค้ำเดือนไชยษฏะ (คือเดือน ๗)
ผู้หญิงทั้งหลายกระทำสักการบูชาตนมะเดื่อ

อาษาทมี่ เอกาทศี่ ตกในวันชน ๑๓ ค้ำเดือนอาษาทม (คือเดือน ๘)
เป็นพรชอนคักตลัทธของพระนารายณ์ คือเป็นเวลาทีพระองค์เริ่มประทม
สิ้นธุ้ คงแต่วนนคตออกไป ๔ เดือน

นาคบัญญัติ ตกในวันชน ๕ ค้ำเดือนศร้าวณ (คือเดือน ๙)
เป็นเวลาทีพระกฤษณสังหารพระยานาคชื่อวากาลี การพรชชนทั้งหลาย
ได้กระทำเพื่อจะบ้องกนมี่ให้งมาชบักค

นารตี ปูรณิมะ ตกในวันชน ๑๕ ค้ำเดือนศร้าวณ กำหนดว่า
ต้นฤดูพยุห์ใหญ่ในเวदानน ชนทั้งหลายเอาผดมะพร้าวมาเป็นเครื่องเล่น
สังเวย แล้วทงลงในทะเล

โคกุต อัมมรุมิ ตกในวันแรม ๘ ค่ำเดือนศรಾವณ กล่าวกันว่า
 เป็นวันที่พระกฤษณของคารไปเกิดในบ้านโคกุต ซึ่งทั้งหลายไม่กินเข้าในวัน
 กินแต่ผลไม้แต่ถั่ว ในเวตากลางคืนพวกอินทอานำชำระกาย แล้ว
 นมัสการรูปพระกฤษณ และประดับรูปนั้นด้วยดอกไม้ ผู้เป็นหัวหน้าในการ
 บูชาซึ่งอยู่ที่เทวดสถาน เต้นรำทำท่าโดยอาการอันรื่นเริง และได้รับสั่งของ
 ต่าง ๆ เป็นเครื่องสักการะ ภายหลังท่านผู้นั้นได้ทำโทษแก่ผู้ทุเลตุ

บิตรี อมาวาสยะ ตกในวันขึ้นเดือนศรಾವณ พวกอินทูไปยังเทว
 ดสถานชื่อ จิตเกศวาร ในเมืองบอมเบ และขานนาที่สระเรียกว่า ภังคังคะ
 ซึ่งกล่าวกันว่าสระนั้นพระรามไปเอาศรแทงลงในแผ่นดิน จึงบังเกิดน้ำ
 ขึ้นเป็นสระ และพืชชื่อ สรทะ เป็นพืชที่ศักดิ์สิทธิ์ บรมตามารดา
 บุษยาตายายเป็นตน อินทนนท์ไปเสวยนิน ได้กระทำกรรมสระนั้น

คณศ จาตุรที ตกในวันชน ๕ ค่ำเดือนภทรมัท (คือเดือน ๑๐)
 อุตศีคตอพระคณศ ซึ่งทั้งหลายกระทำสักการบูชารูปพระคณศที่บน
 ดวยดิน แล้วเซอเซิญพวกพราหมณมาเสวยด้วยกัน และเป็นขอห้ามไม่ให้
 พวกอินทแลดูพระจันทร์ในวันนั้น และถ้าผู้ใดได้เห็นพระจันทร์โดยการ
 พลงพลาตเมล็ดออกไป พวกบ้านเรือนใกล้เคียงต้องแข่งตำยูนัน ด้วยหวังว่า
 จะกระทำให้พนัก้าสาปได้

ฤษี บัญจมิ ตกในวันชน ๕ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
 อุตศีคตอพระฤษี ๗ องค์

เคาริ วห็น ตกในวันชน ๗ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
 อุตศีคตอพระชายาของพระอศักร ซึ่งเรียกวานางเคาริ พวกผู้หญิงกินขนม
 บนเป็นรูปเหมือนนกอนกรวด

วามัน ทวาทศ์ ตกในวันขึ้น ๑๒ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
เป็นพระตถกถึงพระวษณเมืออวตารครั้งที่ ๕ ซึ่งอวตารลงมาเป็นคนเคย
เพื่อจะสั่งหารยักษชื่อว่าพดี

อนันตะ จตุรทศ์ ตกในวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนัก
ชตตฤกษ์ของพระยาอนันตนาคราชที่มีกายยาวไม่มีที่ตัด

บิตฤ บัษ ตกในวันขึ้นเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์อุทิศต่อ
บุรพการี ซึ่งทงหลายเอาน้ำและไฟบูชาบุรพการีทงหลายนั้น

ทศระ ตกในวันขึ้น ๑๐ ค่ำเดือนอศวิณ หรืออาศวิยฐ (คือเดือน
๑๑) เป็นนักชตตฤกษ์เป็นพระตถกถึงพระนารายณครั้งอวตารลงมาทรง

พระนามว่า ทูรคา ได้ฉายกษทมศีรชะเป็นกระบือมีนามว่า มเหษาตุร
ให้สิ้นชีวิตในวันนั้น อีกประการหนึ่ง ในวันนั้นเหมือนกัน เป็นวันที่พระราม

ยกพยุหโยธาทัพไปต่อรบด้วยราวณะหรือภาพณาตุร คือทศกัณฐ์ เพราะ
เหตุณะนชนชาวมนุษย์ทงหลายถือเอาว่าวันนั้นเป็นวันดี สำหรับจะเดินทางไกล

ไปในที่ใดที่หนึ่ง และในวันฤกษ์ดีสำหรับที่จะส่งเด็กไปเข้าโรงเรียนด้วย
ซึ่งทงหลายมักเอากิ่งไม้อย่างหนึ่งไปบูชาที่เทวสถาน ก่อนแต่จะขึ้นไป

๕ วัน คือตั้งแต่วันขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๑๓ มาจนถึงขึ้น ๕ ค่ำนี้ เรียกว่า
นวราตรี พวกพราหมณได้สวดมนตร์บูชาพระนารายณอวตาร ซึ่งทรง

พระนามว่า ทูรคา
ทิวาด์ ตกในวันขึ้นค่ำหนึ่ง เดือนการตติก (คือเดือน ๑๒)

เป็นนักชตตฤกษ์อุทิศในนางกาดหรือภวานหรือพระนางตักษม พวกพ่อค้า
นายทางและผู้ประกอบการกิจการเงิน (คือพวกแมงก) ทงหลาย ได้

ตรวจนับเงินทองในบริษัทของตน แล้วกระทำสักการบูชาทำขวัญเงินทอง
 นั้น และกล่าวกันว่าในวันนั้นแด่พระพิฆณุได้มายกษัตริย์หนึ่ง มีได้
 ปราบกฏว่าชื่อไร และว่าพวกสัตว์ทั้งหลายพากันไปเฝ้าพระพิฆณุ มีโคม
 จุดไฟถือไปด้วย ในการที่จะให้นักชดศฤกษ์เป็นที่ระลึกถึงการนี้ ชน
 ทั้งหลายจึงจุดประทัดปล่อยลงในแม่น้ำและทะเล และตามที่ประทัดซึ่งลอย
 ไปนั้น รุ่งโรจน์ โชตนาการหรือรบหรือตี ก็มีการทำนายตราบายต่าง ๆ
 พลี ประติปะทะ ก็ตกในวันชนค้ำหนึ่ง เดือนการตติกเหมือนกัน
 พวกฮินดูเอาหยากเขื่อนฝอยบรรจุลงในตะกร้าแล้ว ตั้งตะเกียงลงใน
 ท่ามกลาง แล้วโยนทิ้งออกไปนอกเรือน สันนิษฐานให้อุปัทพจน์ตราย
 ทั้งปวงออกไปจากเรือน และเชิญให้กรุงพาดเข้ามาคุ้มครองป้องกัน
 การตติก เอกาทศ ตกในวันชน ๓๑ ค่ำเดือนการตติก เป็น
 เวลาที่พระนารายณ์ประทมลินธุ ในเกษียรสมุทรครบ ๔ เดือนแล้วประทมคิน
 ในวันนั้น

การตติก ปุณนิมะ ตกในวันเพ็ญเดือนการตติก เป็นที่กำหนด
 ว่าในวันนั้นพระอิศวรได้ทรงสังหารยักษ์ชื่อว่าตรีปุราสูร หรือตรีปุรา และ
 ในวันนราษฏรตั้งร้านขายของต่าง ๆ (อย่างนี้งานพระบาทวดีจักรวรรดิและ
 ภูเขาทอง) ที่เทศสถาน พวกพราหมณ์พากันนมัสการพระอิศวร และ
 ขอขนามและศุกดาแจกเด็ก ๆ ลูกหลานของตน

นักชดศฤกษ์ ฮินดูมตังน ได้ทราบตามคำบอกเล่า ๖/07/2564

ความสุข

คำทั้งหลายที่กล่าวถึงความสุข คือคำให้พรมีคำว่า “ขอให้มีความสุขเทอญ” หรือ “จงเจริญสุขเทอญ” เป็นต้นก็ดี คำอุทานที่กล่าวเพราะอาศัยความโลมหนัสว่า “เป็นสุขจริงหนอ” เป็นต้นก็ดี เพราะอาศัยความโทมนัสว่า “ไม่มีสุขเลยหนอ” เป็นต้นก็ดี และคำอื่น ๆ นอกจากที่ยกตัวอย่างมากถ้วนัน บรรดาที่กล่าวถึงความสุขที่พูดกันขยุมเป็นอันมากก็ดี คำทั้งหลายเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะใช้ถ้อยคำในที่ต่าง ๆ กันไปตามความมุ่งหมายประสงค์ที่จะกล่าว ก็รวมความในคำว่าความสุข เป็นอันเดียวกันทั้งสิ้น คำว่าความสุขนี้มีใช้ภาษาของเราออกเป็นภาษามคธและสังสกฤต แต่เราเอามาเข้าใจกันซึมซาบ ถึงไม่ได้เรียนภาษามคธและสังสกฤตก็เข้าใจกันได้ จนแทบจะไม่มีใครรู้สึกว่ามีใช้ภาษาของตน ถ้าจะว่าตามภาษาของเราก็มีคำเรียกเหมือนกันคือคำว่าสละบายนเอง ตรงกับคำว่าสุข และความสุขนั้นมีสองประการ คือ สุขกายประการ ๑ สุขจิตต์ประการ ๑ ที่เรียกว่าสุขกายสุขจิตต์นี้ ก็เป็นภาษามคธหรือสังสกฤตมิใช่ภาษาของเราอีก ถ้าจะว่าตามภาษาของเรา สุขกายตรงกับสละบายตนคือความสละบายในตัว ไม่มีความกระวนกระวาย สุขจิตต์ตรงกับสละบายใจ คือสละบายในใจไม่มีกังวลเดือดร้อน คำทั้งปวงมีคำให้พรเป็นต้นบรรดาที่กล่าวถึงความสุข ย่อมประสงค์ความสุขทั้งสองประการ คือสุขกายสุขจิตต์ที่กล่าวมานี้ และความสุข

นิยมเป็นที่ปรารถนาของประชุมชนทุกหมู่ทุกเหล่าทั่วหน้า ต่างกันแต่
บางพวกประสงค์ชุกกายมาก บางพวกประสงค์ชุกจิตต์มาก บางพวก
ประสงค์เทียมกันทั้งสองอย่าง ผู้ที่ไม่ประสงค์ ไม่มี

ก็ความชุกกายชุกจิตต์นี้ แยกออกได้เป็นอย่างละ ๒ ประเภท
คือมีชุกกายชุกจิตต์เพราะประสงค์สิ่งที่พึงใครประเภท ๑ มีชุกกายชุกจิตต์
เพราะประสงค์ที่พึงหน้ายประเภท ๑ จะยกตัวอย่างชนกต่างโดยสังเขป
เหมือนหนึ่งคนหิวได้กินอาหาร คนกระหายได้ดื่มน้ำ คนหนาวนอนได้
ดุถึงที่นอน คนร้อนได้รับลมหรืออาบน้ำ คนหนาวได้รับไออบอุ่น
หรือห่มผ้าส่วมเสื้อเบ็นตน เหตุอันนับว่าเป็นชุกกายเพราะประสงค์สิ่งที่พึง
ใคร คนที่เจ็บไข้อยู่แล้วและหายไซ้ คนที่คองกรรมานจองจำได้พนโทษ
คนที่ทำการหนักอนเบ็นทเบือหน้ายได้หยุดการเบ็นตนเหตานั้น นับว่าเป็น
ชุกกายเพราะประสงค์ที่พึงหน้าย คนที่ได้ทรัพย์สิ้นเงินทองตั้งของ ได้
รับยศศักดิ์หรือเครื่องเสด็จเกียรติคุณ ได้พงค้ายกย่องสรรเสริญ ได้พบ
กบนิยาตหรือมิตรสหายอนเบ็นทรกเบ็นตน เหตุอันนับว่าเป็นชุกจิตต์ (๑)
เพราะประสงค์ที่พึงหน้าย

(๑) ข้อตรงนี้จะกล่าวว่ “เพราะประสงค์สิ่งที่พึงใคร” และ
ควรจะมีคำอธิบายไปอย่างน้อยว่ “คนที่คองจำใจอยู่กับนิยาตมิตรอน
เกลียดกัน และหาอุบายย้ายแยกไปอยู่เดี่ยวแต่ดำพ้งได้ อย่างนั้นนับว่
เป็นชุกจิตต์” เขาความเขาคอกกับวรรคสุดในเรื่องจึงจะได้ความเต็ม เขาใจ
ว่ทรวงใจเต็มแต่ผู้เรียงพิมพ์จะเรียงตกเดี่ยว ซึ่งมักมีบ้อย ๆ ในความที่กล่าว
คล้าย ๆ กันหลายหน

ความสุขเหตุนั้นก็เป็นไป โดยความที่ถ่อมมันเข่าว่าการเช่นนั้น ๆ เป็น
 ความสุข แล้วแต่จะยินดีรับเอาความสุขนั้น ที่จริงแท้ความสุขบรรดาที่
 ได้รับนั้น ก็มโหดงมนเทียงแท่นถาวรอยู่ได้ อาศัยความประพฤติให้เกิด
 ความสุขเนื่อง ๆ ความสุขที่เกิดขึ้นแล้วดั่งวงพันไป ความสุขใหม่
 เพราะอาศัยความประพฤติที่ย่อมบังเกิดขึ้น ที่จะหมายความว่าได้รับความสุข
 แล้ว สุขที่ได้รับนั้นจะคงทนถาวรไปได้ สันถาดนานนั้นก็ได้ คงจะ
 ดั่งวงพันไป ถึงโดยว่าจะไม่มีอาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อารมณ์
 ที่ยินดีถือว่าความสุขนั้นคงจะเสื่อมคลายหายไปไม่คงอยู่ได้ เมื่ออารมณ์
 ที่ยินดีไม่คงอยู่แล้วจะมีความสุขมาแต่ไหน ความสุขจะมีอยู่ได้ก็เพราะ
 อารมณ์ ที่ยินดีถือว่าความสุขนั่นเอง เพราะเหตุที่ความสุขที่เกิดขึ้นแล้ว
 ไม่เต็มทนคงอยู่ได้นั้น เมื่อผู้ใดไม่ประพฤติให้เกิดสุขขึ้นใหม่แล้ว ผู้นั้น
 ก็จะไม่ได้รับความสุขเต็มอไป เมื่อไม่ได้รับความสุขแล้วก็จะกลับได้รับ
 อาการที่ตรงกันข้าม คือความทุกข์ ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของชนทั้งปวง
 ที่หัวหน้า

ก็ประพฤติอย่างไรที่จะเป็นเหตุให้ ได้ความสุข พิจารณาเห็นว่า
 ความประพฤติทั้งบริเวณการบางอย่างที่คนเป็นอันมากนิยมกันว่าเป็นการชั่ว
 กระทำการบางอย่างที่คนมิใช่ชอบนับถือกันว่าเป็นการดี ประกอบด้วย
 ความซื่อตรง ความฉลาด ความหมั่น ทั้งสามประการนี้เป็นที่พึง
 เมื่อมีแต่ความซื่อตรงหรือมีแต่ความฉลาด หรือมีแต่ความหมั่น อย่างใด
 อย่างหนึ่งแต่อย่างเดียว ขาดไปสองอย่าง หรือมีสองอย่าง แต่

ขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ครบทั้งสามอย่างแล้ว ก็ไม่อาจจะนำ
 ความสุขมาให้บริบูรณ์ได้ ^๕ ถึงจะได้รับความสุขเพราะความประพฤติก
 นั้น ๆ บาง ^๕ ก็ไม่เพียงพอเต็มที่ ^๕ ถ้าประกอบทั้งสามอย่างแล้ว ^๕ คงจะ
 ได้รับความสุขแน่แท้ ^๕ ไม่ต้องสงสัย ^๕ ข้าพเจ้าจึงหาญที่จะกล่าวว่ ^๕ ความ
 ประพฤติที่เว้นแต่กระทำการบางอย่าง ^๕ ประกอบด้วยความซื่อตรง ^๕ ฉลาด
 มั่น ^๕ เป็นเหตุให้ ^๕ ได้ความสุข

ในเวลานี้ท่านทั้งหลาย ^๕ ที่ได้มาประชุมพร้อมกันก็ ^๕ ทมิ
 ได้มาก ^๕ บรรดาที่จะได้รับได้อ่านหนังสือ ^๕ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าท่านทั้งหลาย
 เหล่านี้ ^๕ จะมีความปรารถนาความสุขกายสุขจิต ^๕ ทุกทิวหน้าตามวิสัยธรรมดา
 ของสามัญชน ^๕ ข้าพเจ้ามีความจำนงใจที่จะให้ท่านทั้งหลาย ^๕ ได้รับความสุข
 ตามปรารถนา ^๕ จึงกล่าวพรรณนาถึงความสุข ^๕ เป็นมงคลพจน์ ^๕ และ
 กล่าวเหตุที่จะให้เกิดความสุขไว้ ^๕ โดยสังเขป ^๕ เป็นหนทางเตือนใจให้ท่าน
 ทั้งหลาย ^๕ ประพฤติตนหากความสุขทั้งสองประการ ^๕ โดยทางที่ชอบธรรม

ในที่นี้ ^๕ ข้าพเจ้าขอ ^๕ โอกาสที่จะได้นำ ^๕ เขาคำพรที่ ^๕ ได้กล่าวไว้ ^๕ ในเบื้องต้น
 มา ^๕ อำนวยแก่ท่านทั้งหลายว่า

“ขอให้มี ^๕ ความสุข ^๕ เทอญ ^๕ จงเจริญ ^๕ สุข ^๕ เทอญ”